

briel, qui in numero trium instantium conveniunt, licet in statu, vel actionibus, quas in singulis instantibus Angeli habuerunt, inter se discrepent, ut satis in superioribus tractatum est. Hæc igitur sententia satis est a nobis per singulas partes probata.

6. *Probatur triplicem statum distinguendo.* — Nec aliter nunc confirmatur, nisi quia in sanctis Angelis tres veluti status considerare debemus, unus fuit quodammodo naturalis quoad modum operandi, id est, vel cum aliqua necessitate quoad specificationem saltem, vel quasi acti ab auctore naturæ, et gratiæ. Ex quo factum est, ut in eo statu omnes fuerint uniformes: et in summa pace (ut sic dicam). Secundus status fuit, quasi plenæ deliberationis, et fortasse novæ illuminationis, ac promulgationis novi præcepti, plena libertate acceptandi, et exequendi. Unde in illo statu habuerunt Angeli inter se diversitatem, et immane bellum, et in sanctis Angelis fuit perseverantia, et victoria. Tertius status in eisdem fuit beatificus. Hi autem status adeo sunt diversi, ut nullus cum aliquo aliorum simul duratione esse potuerit, ut a nobis ostensum est, ergo illis statibus tres morulæ necessario respondent, et eodem modo concludi potest, non fuisse plures, quia non fuerint in Angelis plures status inter se successionem postulant. Nam licet Angelus considerari possit in statu naturæ, et gratiæ, et in statu actualis operationis, vel solius actus primi, hi status non petunt inter se successionem, sed possunt esse simul, et quod a principio ita fuerint, perfectius est, et ipsorum naturæ, ac providentiæ Dei fuit magis consentaneum.

7. *Solvitur secunda ratio in num. 1 capitis præcedentis, et disquiritur de duratione cujusque instantis.* — De primo specialiter dubitatur. — Atque ita facile patet responsio ad secundam rationem dubitandi in præcedenti capite positam. Ad ejus vero majorem intelligentiam de unoquoque illorum instantium inquiri potest, quantum duraverit. In quo non est difficultas de tertio. Nam illud dicitur instans lato modo, id est, indivisibilis duratio, re tamen est vera quædam æternitas participata, qua beatifica visio mensuratur: nam ex quo incipit, semper durat, durabitque perpetuo, quia ex natura sua immutabilitatem postulat. De primo autem instanti est specialis difficultas, an solum duraverit per instans nostri temporis, et coexistentiam ad solum illud, vel permanentius fuerit, licet in se indivisibilis extiterit. Aliqui enim putant impossibile fuisse

durare priori modo, scilicet per solum instans nostri temporis, cum Gregorio 2, dist. 5. Quia non potest Angeli actus semel factus desinere per ultimum sui esse, eo quod res indivisibilis, ac permanens sit: si autem per solum instans nostri temporis durasset primum instans Angeli, necessario desineret actus ejus in eodem instanti, in quo inciperet, ac subinde per ultimum sui esse.

8. *Vera resolutio.* — Nihilominus loquendo de possibili, hoc mihi possibile non est. Primo, quia non repugnat rem permanentem desinere per ultimum sui esse, ut in superioribus tractando de loco, et mutationibus Angelorum diximus, quia licet desinat per ultimum sui esse secundum coexistentiam ad nostrum tempus, nihilominus potest res tota simul desinere, id est, simul non esse immediate post tale instans, ita ut illa negatio essendi sit in toto tempore immediate sequenti, et in qualibet ejus parte. Ut recte Scotus, in 3, d. 3, quæst. 1, Durandus, quæst. 2, num. 14, Henricus, quodlib. 15, quæst. 13, littera C, et alii theologi docuerunt. Secundo, quia posset mutari primum instans angelicum sine desitione primi actus, per majorem ejus intensionem. Posset enim Angelus creari amando Deum, et immediate post instans creationis in eodem amore intensive crescere: nulla enim repugnantia in hoc cogitari potest. Quia, in intensio fit in tempore, et ita incipere potest per ultimum non esse intensionis, supposito primo esse actus, et actus ipse capax est intensionis, quod saltem de amore supernaturali, de quo loquimur, dubitari non potest. Talis autem mutatio in actu sufficit, in instans angelicum mutetur: tum quia de ratione instantis est indivisibilitas durationis: tum quia et illo motu intensionis est tempus; ergo nova mora. Quanquam vero hoc fuerit possibile, incertum est an ita de facto contigerit, quid vero per conjecturam verisimilius sit in lib. 8, cap. 2, tractando de malis Angelis commodius dicitur. Et ibi explicabimus similem difficultatem de secunda mora angelica, scilicet, quantum duraverit. Supponimus enim, in omnibus fuisse moram æqualem, et ex collatione inter bonos, et malos, melius intelligetur quanta in utrisque fuerit, et ideo ibi commodius tractabitur.

CAPUT IV.

UTRUM BEATITUDO EX SOLIS PRÆCEDENTIBUS MERITIS, VEL ETIAM EX SEQUENTIBUS PRÆVISIS, ET SECUNDUM PROPORTIONEM NATURALIUM, SANCTIS ANGELIS DATA SIT.

1. *Prima dubitandi ratio.* — Huic questioni occasionem nobis præbat resolutio capituli secundi et tertii. Unde prima ratio dubitandi hic est tertia posita in capitulo secundi initio. Nam meritum unius, vel duorum instantium, non potuit esse magnum, nedum valde excellens. Ergo si beatitudo tantum esset data Angelis, juxta mensuram illius meriti, non posse gloria Angelorum esse nimis excellens: imo sancti homines, præsertim, qui longo tempore perfectissimam vitam egerunt, et innumeros heroicis actus virtutum exercuerunt, Angelos in gloria superarent: quod nec credibile est, nec modo loquendi Scripturæ, et Patrum consentaneum.

2. *Secunda.* — Secundo argumentari possumus, quia verisimile non est, nullum essentialis beatitudinis præmium datum esse sanctis Angelis, propter obsequia, quæ Deo exhibuerunt, ministrando hominibus a principio mundi usque modo, vel usque ad Judicii diem exhibebunt, ergo beatitudo data est illis, etiam propter talia merita, et obsequia, ergo a principio data est beatitudo Angelis, non solum propter merita jam facta, et ut illis commensurata, sed etiam propter merita, et ministeria prævisa. Probatur consequentia, quia illa beatitudo non recipit successivum argumentum, sed tota simul a principio datur, ergo a principio data est cum tanto augmento propter prævisa merita, quantum successive dare deberet propter illa, si per successionem augeri posset. Consequentia videntur claræ: et primum antecedens probatur, quia alias melius fuisset Angelis sanctis non tam cito beatitudinem accipere, sed in via relinqui, ut per alia ministeria majorem beatitudinem æternam possent mereri.

3. *Tertia.* — Tertio, quia merita Angelorum non fuerunt necessario proportionata naturali perfectioni eorum, sed gloria est eis data juxta proportionem naturalium, ergo non fuit data juxta proportionem meritorum. Consequentia clara est, quia non potest eadem forma diversis regulis, seu mensuris adæquare, quando ipsæ mensuræ inter se æqualitatem, seu proportionem non servant. Major autem probatur,

quia meritorum proportio pendet ex libertate: proportio autem in naturali perfectione necessaria est: unde non est necesse, ut una fuerit alteri conformis. Atque ita videmus plures Angelos in natura perfectiores demeruisse, cum alii minus perfecti merebantur. Ergo similiter contingere potuit, ut inter bonos Angelos, aliqui minus perfecti in naturalibus in secundo instanti plus, quam alii perfectiores merebantur. Minor autem propositio ex dictis in superioribus ostendi potest, quia eadem videtur esse ratio de gloria, et de gratia: sed dictum est, gratiam fuisse datam Angelis juxta proportionem naturalium; ergo idem de gloria dicendum est.

4. *Prima sententia.* — *Ejus duplex sensus.* — *Rejicitur prior sensus.* — *Pro sensu altero arguitur.* — In hac questione occurrit imprimis tractanda opinio Magistri sententiarum, in 2, distinct. 5, cap. ult., qui docuit Angelis sanctis datam esse beatitudinem, propter prævisa merita, quæ in ipsa beatitudine postea operaturi erant. Quam sententiam secutus est Præpositivus, ut refert Marsilius, in 2, quæst. 4, art. 2, et idem secutus est Altissiodorensis, in Summ., lib. 2, tract. 4, cap. 8, et libr. 3, tract. 1, cap. 7, ubi in principio id docet de Christo, et addit *ad similitudinem Angelorum.* Et idem infra repetit in solutione cujusdam argumenti, quamvis aliam etiam responsionem adhibeat, differentiam inter Angelos, et Christum constituendo. Et similiter Albertus, in 3, distinct. 18, artic. 4, illam sententiam dicit non esse improbabilem: addit vero, *aliam esse communem viam, quæ non habet calumniam,* in secundo vero, distinct. 5, art. 7, dixerat, communem viam esse, ut Angeli non habuerint beatitudinem, propter subsequentia merita. Illa autem opinio Magistri duobus modis intelligi potest. Primo ut beatitudo Angelis data sit propter merita prævisa subsequentia, et nullo modo propter præcedentia. Secundo, ut aliquod augmentum beatitudinis substantialis si datum Angelis propter prævisa merita, quamvis propter præcedentia, primam (ut sic dicam) beatitudinem, seu aliquos ejus gradus receperint. Et Magister quidem in priori sensu locutus est, ut expresse declarat. Verumtamen ille sensus, quoad ultimam partem declarationis ejus satis improbatum est, ex eo, quod ostendimus, Angelos ante beatitudinem habuisse non unum tantum, sed etiam plura merita. Accedit, quod juxta illam sententiam sancti Angeli præventi essent beatitudine ante merita exhibita: ergo etiam mali præveniri

debuerunt, quia si praevenirentur, infaillibiliter haberent in beatitudine omnia obsequia, et bona ministeria, quae Deus vellet. Et aliunde in praemio Deus non accipit personam, nec facit inaequalitatem, ubi eadem ratio meriti cernitur, seu praevideatur, licet in conferenda gratia liberalius agat DEUS, quia illam non distribuit ex meritis. De hac ergo opinione in hoc sensu plura dicere necessarium non est. Posterior autem sensus videtur suaderi rationibus in principio factis. Quibus addi potest, hoc non repugnare: imo consentaneum esse divinae munificentiae, et liberalitati. Nam interdum Imperator, vel dux anticipata praebet militibus stipendia, et praemia, praesertim quando strenue, ac fortiter prius dimicant. Et alioqui fieri posset sine acceptione, vel inaequalitate inter Angelos, quia sancti Angeli perseverando meruissent, et mali impedivissent, ne eadem beatitudine praevenerent potuissent.

5. *Secunda et vera sententia.* — *Probatur primo.*—Nihilominus dicendum imprimis est, Angelis non esse datam beatitudinem intuitu subsequentium operum, seu praevisorum meritorum. Haec est sententia D. Thomae, in dicta quaest. 62, art. 5, quam ibi expositores communiter sequuntur. Et reliqui scholastici, in 2, dist. 5, Bonaventura, art. 3, quaest. 2, Scotus, quaest. 1, Richardus, art. 2, quaest. 2, et fere alii in praecedentibus capitulis allegati. In hujus autem assertionis probatione non omnes conveniunt. Prima ratio aliquorum est, quia principium meriti non potest cadere sub merito, etiam secundum potentiam Dei absolutam: sed beatitudo est principium omnium bonorum meritorum, quae in Angelis beatis cogitari possunt; ergo non potuit esse praemium illorum, eorumdemque meritorum. Hanc vero rationem intellectam de potentia absoluta non censeo assumere solidum fundamentum. Nam revera non implicat contradictionem ipsum principium, quod ad bene merendum datur, dari intuitu meritorum ab ipso simul cum libero arbitrio futurorum: et ut praemium illorum, ac subinde ut ab illis aliquo modo pendens. Quia inde solum sequitur illud primum meritum non omnino gratis dari, et in hoc sensu non fore tunc puram gratiam. Hoc autem non est cur omnino impossibile censeatur. Praesertim, quia illa anticipatio praemii semper esset aliqua gratia, seu liberalitas. Verum tamen hoc punctum in materia de Gratia ex professo tractatum est. Nunc enim satis est ad rationis probabilitatem, si id dicatur impossi-

bile secundum naturas rerum. Quod et verum est, quia meritum est via ad terminum, et causa ejus, et ideo praeter naturam rei est, quod terminus antecedit, et sit principium suae viae, et causa suae causae: et ad bonam illationem hoc sufficit, quia non est Angelis tribuendum aliquid praeternaturale, et quasi miraculosum, vel monstrosum sine fundamento.

6. Atque haec quidem ratio efficax mihi videtur contra priorem sensum Magistri. Juxta posteriorem vero sensum responderi posset, negando sequi, principium meriti cadere sub merito. Vel, quia dici potest, tale meritum non fundari in visione beata, sed in alia cognitione scientiae abstractivae, et supernaturalis Dei, quam probabile est habere sanctos Angelos, imo et homines in statu beatitudinis. Vel certe, quia in ipsa visione beata distingui potest substantia visionis ab augmento ejus, et dici, visionem secundum substantiam suam non cadere sub merito subsequens illam, sed propter praecedens datam esse Angelis, et ut sic esse principium sufficiens aliorum obsequiorum, et ministeriorum sanctorum Angelorum, propter quae ut praevisa: augmentum illius visionis cum anticipatione solutum est: illud autem augmentum, nec est proprie principium sui meriti, sed tantum terminus. Eademque distinctio adhiberi potest de Charitate, et Gratia, unde non facile impugnabitur ex vi illius axiomatis, quod principium meriti non cadit sub merito. Sed nihilominus dico, etiam esse praeternaturam rerum generaliter loquendo, quod meritum detur ante praemium, sive sit principium illius, sive non, propter dictas rationes, quod meritum est causa, et via. Et ideo non est hoc Angelis sine fundamento tribuendum: etiamsi Christo Domino aliqua ex parte propter excellentiam sui meriti, et propter necessariam occasionem id concessum fuerit, ut in propria materia dictum est. Praeterquam, quod ex aliis proprietatibus, seu conditionibus meriti, id peculiariter ostendi potest, ut videbimus.

7. *Probatur secundo.* — Secundo argumentantur alii de facto. Quia licet homines non fuissent creati, quibus Angeli ministrarent, Angeli obtinuissent beatitudinem, quam modo habent, et similiter licet homines in primo suo parente non peccarent, Angeli ejusdem essent beatitudinis: et tamen in statu innocentiae non essent eadem ministeria Angelorum, imo nec essent tot, nec tanta, sicut nunc sunt. Hanc rationem insinuant Scotus, et Richardus, sed non videtur mihi cogere, quia procedit ex hypothesi

impossibili, saltem ex alia priore suppositione. Nam, qui dicunt, Angelis esse datum talis beatitudinis gradum ex meritis, propter talia ministeria erga homines, supponunt illa merita esse provisa, per absolutam scientiam visionis, qua suppositione facta, impossibile est talia merita, seu ministeria cum omnibus conditionibus, quibus praevisa sunt, non esse futura; ergo aliae conditionales propositiones, quae in dicta ratione sumuntur, ex hypothesi impossibili procedunt. Unde facile negari possunt, quia si ministeria illa futura non fuissent, nec praevisa fuissent; ergo nec decretum dandi gloriam Angelis, quod illa scientia supponit, in DEO fuisset, ergo nec boni Angeli talem beatitudinem habuissent, saltem ex vi illius decreti. Dices, argumentum concludere, decretum DEI de beatificatione Angelorum fuisse prius, magisque absolutum, et a tali praescientia independens. Respondeo, hoc ipsum negari posse ab adversariis, quia revera illo argumento non probatur. Deinde dato illo antecedente, quoad decretum Dei per modum intentionis, seu gratitae electionis, responderi potest, quod si Angeli sancti non fuissent habituri talia ministeria, Deus per alia media eorum beatitudinem praordinasset: nam possent Angeli sancti per alios actus mere internos, et (ut sic dicam) vitae pure contemplativae, vel per bonos effectus internos, et animi promptitudinem ad talia ministeria praestanda, vel per alios similes, aequalia, vel majora merita consummare. Igitur ex illo hypothetico modo argumentandi nihil concluditur.

8. *Probatur tertio a priori.*—*Hanc rationem non videri in Angelis objicitur.*—Tertia ergo, et propria ratio a priori est, quia opera facta post obtentum statum beatitudinis non sunt meritoria de condigno essentialis beatitudinis, ergo nec possunt esse meritoria de condigno beatitudinis jam habitae; ergo neque ipsa beatitudo dari potuit ex praevisione talium meritorum. Consequentiae sunt evidentes, supposito antecedente: quia jam talia merita nulla sunt. Antecedens vero probatur, quia meritum de condigno habere debet condiciones omnes ad illud necessarias, sed una ex his conditionibus est status viae, cui opponitur status beatitudinis; ergo ibi nullum est meritum de condigno praesertim essentialis praemii. Minorem ex materia de Gratia supponimus, ubi in lib. 12, cap. 15, late illam probamus. Habet tamen peculiarem difficultatem haec ratio in Angelis, in illa enim ratione, et conditione videtur peti principium. Quia in Angelis non distinguitur

status termini a statu viae, nisi per visionem beatificam, vel carentiam ejus; ergo dum status viae dicitur esse conditio necessaria ad meritum de condigno, nihil aliud dicit, nisi carentiam visionis beatificae esse necessariam ad tale meritum: seu visionem excludere Angelum a statu merendi: hoc autem est, quod controvertitur; ergo ratio illa petit principium et assumit probandum, nisi aliunde reddatur ratio, ob quam visio constituat habentem extra statum merendi de condigno.

9. *Aliquorum responsio.*—*Vera responsio.* Propter quod aliqui theologi dicere tentarunt, visionem ex natura sua repugnare cum statu merendi de condigno essentielle praemium ejusdem beatitudinis, adeo ut dicant opera facta a vidente Deum, quantumvis in se bona, sancta ac libera sint, jam non esse digna praemio, nec apta, ut cum condignitate illud mereri possint, ac subinde nec de potentia absoluta Dei tale praemium de condigno mereri posse, nec ad illud ordinari. Sed haec nimia exaggeratio est, nullumque (quod ego videam) habet veritatis fundamentum, ut in citato loco de Gratia latius ostendi. Et concludo, hoc quidem esse consentaneum, et quasi connaturale illi visioni, nihilominus tamen necessariam esse divinam ordinationem, quae talem terminum pro distinctione utriusque status meriti, et praemii, viae, ac termini constituerit, quod in puris hominibus certum est. Et eadem ratione debet esse in Angelis. Quod ulterius ita declaratur. Nam status Angelorum aptus ad merendum de condigno gloriam definitus esse debuit, quoad tempus, seu durationem; ergo definitus fuit ad tempus propriae viae, id est, in quo nondum ad terminum patriae, per assecutionem visionis beatificae pervenerant. Ergo in statu beatitudinis jam non poterant illam mereri, sive obtentam, sive obtinendam. Haec secunda consequentia manifesta est: et similiter antecedens videtur evidens: quia status merendi non debuit in aeternum durare. Alioqui possent merita beatorum Angelorum per totam aeternitatem multiplicari, quia per totam illam habebunt actus liberos bonos, et ex charitate factos, quibus nihil ad merendum deerit, si status merendi perpetuo durat.

10. *Antecedens proximae argumentationis ab absurdo ostenditur.*—Ex quo unum e duobus incommodis, et absurdis sequeretur. Nam si beatitudo daretur ex praevisis meritis futuris per totam aeternitatem, danda esset infinita, quia, ut dixi, illa merita in infinitum multiplicarentur: et ita nullum finitum praemium